

מנין למעשר שני שנטמא שפורדין אותו אפילו בירושלים?⁽⁷³⁾

נג-ב

שנאמר [דברים יד כד — כה] "וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו, ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך", ואין "שאת" אלא אכילה, שנאמר "וישא משאת מאת פניו".

ואם כן, כונת התורה לומר שאם אינו יכול לאוכלו, כגון שנטמא, מותר לפדותו. ואפילו בירושלים.⁽⁷⁴⁾

ואם כן, מעשר שני מעורב שנטמא יש לו פדיון, ומדוע בטל ברוב?

אלא, מדובר במזון הלקוח בכסף מעשר שני. שקנאו בירושלים, ויצא משם, ונטמא.

ומקשינן: לקוח בכסף מעשר, נמי ליפרקיה?

דתנן: הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא, יפרה.

האי תנא סבר כרבי יהודה, דאמר "הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא, יקבר". ואין קדושתו חמורה מספיק כדי לתפוס דמיו בפדיון.⁽⁷⁵⁾

ומקשינן: אי סבר כרבי יהודה, מאי איריא "יצא", [מדוע העמדנו במעשר שיצא מחוץ לירושלים], אפילו לא יצא נמי אין לו פדיון?

אלא לעולם במעשר טהור, ומאי יצא — דנפול מחיצות. כלומר — נפלו חומות ירושלים⁽⁷⁶⁾ לאחר שנכנס לעיר, ושוב אין מעשר שני נאכל שם עד שיעמדו החומות. דבעינן — "לפני ה' תאכלנו"⁽⁷⁷⁾.

וגם אי אפשר לפדותו, לאחר שנכנס לירושלים, כיון שקלטוהו מחיצות. ואין לו תקנה אלא באכילה בין החומות.

ומקשינן: האמר רבא: דין מחיצה לאכול, כלומר — הדין שאין מעשר שני נאכל

73. מעשר שני טהור אינו נפדה בירושלים, דכתיב [דברים יד — כד] "כי ירחק ממך המקום ונתת בכסף", ומבואר, שרק אם "ירחק ממך המקום" הותר לפדות את המעשר. רש"י.

74. יש לדון, במעשר שני שאי אפשר לאוכלו מחמת סיבה אחרת, שאינה טומאה, האם אפשר לפדותו בירושלים?

עיי' בתורת זרעים [מעשר שני פרק ג משנה ט] שהוכיח מהירושלמי שדין זה שייך רק במעשר שנטמא, ולא בשאר המקרים. ועיי' עוד בזכרון שמואל [סי' ז אות ב].

75. בסיפרי הביאו פסוק כאסמכתא לדברי רבי יהודה, מדכתיב "וצרת הכסף", ודרשינן — "הכסף" כסף ראשון, ולא כסף שני. שאין לו פדיון.

76. פירוש — כשנפלו רוב המחיצות. ואף על גב שלענין שבת אין צורך שתפולנה רוב המחיצות, וכבר כשנפלו מקצתן אסור לטלטל, מכל מקום לענין אכילת מעשר שני וקדשים קלים אכתי מיקרי מחיצה כל זמן שלא נפלו רובן. תוספות.

ועיי' חזון איש [שביעית סי' ג אות יד].

77. רש"י. אמנם הרמב"ם [בית הבחירה ו — טו] פסק דקדושת ירושלים קידשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ואוכלים קדשים ומעשר שני בירושלים אע"פ שאין שם חומות ומקדש.

והקשה עליו הראב"ד מסוגיין, דמשמע שאם נפלו החומות אין אוכלים מעשר שני?

וכתב — "ולא עוד, אלא שאני אומר, שאפילו לרבי יוסי דאמר "קדושה שניה קדשה

אפשרות נוספת לבאר את דברי הברייתא:

רב הונא בר יהודה אמר רב ששת: חדא קתני. מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, שנכנס לירושלים ויצא.

ובמקרה זה, קליטת המחיצות מעכבתו מלהפדות על המעות הראשונות [כדברי חזקיה].

ומקשינן: אמאי חשיב כ"אין לו מתירין" ובטל ברוב? וניחדר ונעייליה וניכליה [יחזירנו לירושלים, ויאכלנו שם]?

ומשינן: במקרה דנפול מחיצות. כדלעיל.

ומקשינן: ונפרקיה [יפדה אותו]?

דהא אמר רבא, מחיצה לאכול דאורייתא, מחיצה לקלוט דרבנן.

ואם כן, כי גזרו רבנן, כי איתנהו למחיצות

בירושלים לאחר שנפלו החומות] הוא מדאורייתא.

אך דין מחיצות לקלוט [כלומר — שאם נכנס לירושלים, שוב אין לו פדיון אפילו חוצה לה, כיון שקלטוהו מחיצות] אינו אלא מדרבנן.

ואם כן, כי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות, אך כי ליתנהו למחיצות [כגון שנפלו] לא גזרו רבנן, ויש לו פדיון?

ומשינן: לא פלוג רבנן בין איתנהו למחיצות בין ליתנהו למחיצות⁽⁷⁸⁾.

ולסיכום: באור דברי הברייתא "ושנכנס לירושלים ויצא" לפי תרוץ זה של הגמרא:

מדובר במעשר שני טהור, שיש בו שוה פרוטה, שנכנס לירושלים בזמן שהחומות קיימות, ונפלו החומות. ובכחאי גונא, אם נתערב בחולין, בטל ברוב. כיון שאין לו מתירין על ידי פדיון.

במשהו, הוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין, כיון שאחר הפסח הוא מותר בהנאה מדאורייתא. ואף על פי שמדרבנן אסור אף אחר הפסח, מכל מקום כיון שמדאורייתא שרי, הוי דבר שיש לו מתירין.

והקשו עליו מסוגיין, דמוכח שאף באיסור דרבנן חשיב דבר שאין לו מתירין?

ותרצו, חמץ בפסח ודאי עתיד לצאת מאיסור תורה אחר הפסח, ולא יהיה אסור אלא מדרבנן משום קנס, ובזה אמרינן שפיר שלא קנסו חכמים כדי להקל עליו.

אבל כאן, אין ההיתר בא אלא מחמת מעשה פדיה, וכיון שאסרו חכמים לפדות, הרי אין ההיתר עומד לבא. והוי דבר שאין לו מתירין.

לעתיד לבא, לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר. לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו. לפיכך הנכנס עתה שם אין לו כרת".

וליישב קושית הראב"ד עיין בחזון איש [ליקוטים לבבא מציעא].

78. מבואר בגמרא — שדבדר שאין לו מתירין מדרבנן, בטל ברוב, אף על פי שמדאורייתא יש לו מתירין.

והקשו מכאן האחרונים [שו"ת שאגת אריה החדשות סי' יב], על דברי הרמב"ן בפסחים [מלחמות דף ל א] שהטעם שחמץ בפסח אוסר

כי ליתנהו למחיצות לא גזרו רבנן?

ומשנינן: לא פלוג רבנן. כדלעיל.

ומקשינן: אי הכי, מאי איריא "אין בו שוה פרוטה", [מדוע העמדנו במעשר פחות משוה פרוטה] אפילו יש בו שוה פרוטה נמי אין לו פדיון, כדלעיל?

ומשנינן: לא מיבעיא קאמר.

לא מיבעיא יש בו שוה פרוטה, אין לו פדיון כיון דקלטין ליה מחיצות, אבל אין בו שוה פרוטה, אימא לא קלטו ליה מחיצות⁽⁷⁹⁾.

קא משמע לן. אף במקרה זה אין לו פדיון אחר שקלטוהו מחיצות.

הגמרא מבארת מהו המקור לדין "שוה פרוטה" בפדיון מעשר:

תנו רבנן: נאמר בתורה [ויקרא כז לא] "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו".

ודרשינן: "ממעשרו" — ולא כל מעשרו. [כלומר, לא כל המעשרות ראויים לפדיון].

ובא למעט: פרט למעשר שני שאין בו שוה

פרוטה. שאינו תופס פרוטה בפדיונו⁽⁸⁰⁾.

והנה, נחלקו האמוראים איזה חלק של המעשר צריך לשוות פרוטה:

איתמר: רב אמרי אמר: מעשר שאין בו שוה פרוטה, אינו תופס פרוטה בפדיונו. אך אם יש בו שוה פרוטה — תופס בו פדיון, אף על פי שחומשו שוה פחות מפרוטה.

אך רב אסי אמר: מעשר שאין בחומשו שוה פרוטה, [דהיינו שאינו שוה לפחות ארבע פרוטות] אינו בר פדיון⁽⁸¹⁾.

וכן נחלקו כהאי גונא רבי יוחנן וריש לקיש: רבי יוחנן אמר, אין בו.

רבי שמעון בן לקיש אמר, אין בחומשו.

ומקשינן: מיתבי, שנינו בברייתא: "מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, דיו שיאמר: הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". כחזקיה. ואין מחייבים אותו להעלותו לירושלים, או להמתין עד שיצטרף אליו מעשר נוסף.

מדייקת הגמרא: בשלמא למאן דאמר "אין בחומשו", היינו דקתני "דיו", כלומר —

79. והטעם — משום דהוי "מילתא דלא שכיחא", ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. רש"י.

אבל הראב"ד כתב "פרט למעשר שני שאין בו שוה פרוטה, שאינו צריך פדיון, ואם יפדה אותו אין לו חומש מן התורה. אבל מדרבנן יפדה ויש לו חומש". ועיין עוד בתוספות, וברש"ש, ובמנחת חינוך [מצוה תעג—ז].

81. ואף על פי שחומשו אינו מעכב, מכל מקום בעינן שיהיה ראוי לתוספת חומש. וכעין "כל

80. רש"י. ומבואר בדבריו, דפשיטא שאינו יכול לחלל מעשר על פחות מפרוטה, כיון שסכום זה אינו נחשב כלל כסף. ואין צריך לזה פסוק. [וכמש"כ הרמב"ם [מעשר שני ד—ט] "אין פודין בפחות משוה פרוטה מפני שהוא כפודה באסימון"], ולכן כתב רש"י דמיירי כשמחללו

אמר אחד הרי עלי בעשרים ואחד, הבעלים א-TJ
נותנין על כרחן עשרים ושש.

כיון שאי אפשר לתת לזה בעשרים ואחת,
שנמצא ההקדש נפסד בארבעה סלעים שהיה
על הבעלים להוסיף בחומשן.

ומאידך, אי אפשר לפחות לבעלים מהקרן
ששמאה אדם אחר.

לכן, נותים עשרים ואחד עבור הקרן כפי
ששמאה האחר, ועוד חמשה עבור החומש
מהקרן כפי ששמאה הוא.

וכן אם אמר עשרים ושנים, הבעלים נותנין
עשרים ושבע.

בעשרים ושלוש, הבעלים נותנין עשרים
ושמונה.

בעשרים וארבע, הבעלים נותנין עשרים
ותשע.

עשרים וחמש, הבעלים נותנין שלשים.

לפי שאין מוסיפין חומש על עילוי של זה,
אלא החומש נמדד לפי מה ששמו הם
בתחילה. דהיינו חומש מעשרים.

ואם אמר — בעשרים ושש, אין כופין את
הבעלים לפדותו. וזכה בו.

על כל פנים שמע מינה מדקתני חומש על
עשרים סלעים חמשה סלעים, הרי חומשא

השמיענו, דאף על גב דבדידיה אית ביה
שוה פרוטה, כיון דבחומשיה ליכא שוה
פרוטה, אינו נחשב, ודיו בכך שיפדה על
המעות הראשונות. ואתי שפיר לשון
הברייתא.

אלא למאן דאמר "אין בר", מאי חידושא
השמיענו במילה "דיו"? היה לו לומר —
"אומר: הוא וחומשו מחוללים על מעות
הראשונות"?

ומסקינן בקשיא⁽⁸²⁾.

הגמרא מסתפקת בדין חומש האמור במעשר
שני [ויקרא כז לא] "ואם גאל יגאל איש
ממעשרו — חמישיתו יוסף עליו". כמה
עליו להוסיף על פדיונו:

איבעיא להו: חומשא מלגיו, כלומר —
יחלק את הקרן לחמשה חלקים, ויוסיף עליה
כשיעור חומשה. [כגון אם היה שוה עשרים,
יוסיף ארבע].

או, חומשא מלבר כלומר, על ארבעה רבעים
יוסיף את החמישי מבחוץ. [כגון אם היה
שוה עשרים יוסיף חמש?]

אמר רבינא, תא ושמע, מה ששינונו במסכת
ערכין:

מי שהקדיש חפץ, ובא לפדותו, "הבעלים
אומרים בעשרים, וכל אדם בעשרים,
הבעלים קודמין. מפני שמוסיפין חומש על
הקרן. ונמצא עשרים שלהם כעשרים וחמש.
אך שאר כל אדם אינו מוסיף חומש.

82. עיין בחידושי רבי מאיר שמחה, מדוע הוי
רק "קשיא" ולא תיובתא.

הראוי לביילה אין בילה מעכבת". חידושי רבי
מאיר שמחה.